

Tomàs Roig i Llop, la recuperació de la infantesa a través de l'escriptura

Jordi Cornellà

TOMÀS ROIG I LLOP va convertir Girona en un mite que esdevé l'element central de la seva obra. La seva Girona és una arcàdia plàcida i tranquil·la, un paradís perdut al marge de la història. Roig i Llop va marxar-ne tot just entrar a l'adolescència, i per tant no va tenir temps d'observar la ciutat a través dels ulls d'un adult. Girona apareix una vegada i una altra als seus contes i a les seves memòries, i proveeix la majoria dels temes i localitzacions de la seva obra narrativa. Quan tenia 16 anys es va traslladar a Barcelona, però aquesta ciutat no apareix gairebé mai en els seus escrits. Hi surten, això sí, les seves tertúlies, els seus polítics i els seus escriptors, però els seus carrers i places no hi són mai descrits. L'entrada a l'adolescència i el record dels duríssims anys de la Guerra Civil i la postguerra van fer que els seus millors records quedessin fixats per sempre a Girona.

Girona, referent de tota una vida

En una entrevista que una jove Mercè Rodoreda li va fer a *Clarisme*,⁽¹⁾ l'escriptor va afirmar: «Hi ha la creença o existeix l'equívoc que sóc gironí, i res menys cert. He viscut catorze anys de la meua vida a Girona, on vaig anar a raure quan comptava un any. Però sóc barceloní». Camil Geis va titular *Tomàs Roig i Llop (barceloní de Girona)* un article en record de l'escriptor publicat a *Revista de Girona*,⁽²⁾ i ell mateix explica a la seva obra *Girona, arca de somnis* que Joaquim Pla i Cargol li va dir: «encara que nascut a Barcelona, vos sou gironí de soca-rel». La seva identificació amb la ciutat, doncs, és molt més que un simple recurs per donar coherència a la seva obra.

Roig i Llop va escriure una biografia de Prudenci Bertrana amb el pseudònim *Miquel de Girona*, i va reconèixer en diverses ocasions que els escriptors que

Caricatura de Miquel Cardona,
"Queius", 1924.

més l'havien influenciat eren Víctor Català, Prudenci Bertrana i Joaquim Ruyra. Va tenir una relació d'amistat amb tots ells. A la biografia esmentada escriu que tots tres formen «la trilogia autèntica dels mestres de la prosa catalana moderna, encara no superada per ningú de les generacions posteriors». (p. 7) L'escriptor va situar els límits del seu món literari a les comarques de Girona, on van viure els seus autors més admirats, i encara que durant la major part de la seva vida exercí d'advocat a Barcelona, hi continuà vinculat tota la vida. El 1960, per exemple, va col·laborar a *Presència* per impulsar la rehabilitació del seu enyorat amic Carles Rahola, del qual diu al primer volum de les seves memòries: «va desaparèixer del món dels vius el 15 de març de 1939, entre les boires baixes d'un terrible hivern gironí, afusellat per l'exèrcit vencedor, a cinquanta-set anys d'edat». (p. 190)

Roig i Llop va publicar una quantitat considerable d'obres. El seu paper en l'ambient literari i polític de la Barcelona del primer terç del segle XX no va ser de primera fila, però tot i això sorprèn que mai hagi estat objecte d'un estudi

crític. Les seves obres, fins i tot les que van tenir més èxit, com les *Siluetes epigramàtiques* o les interessants memòries *Del meu viatge per la vida*, són molt poc conegudes, i ni el fet que fos pare de Montserrat Roig ha ajudat a valorar-les.

1902-1916, els anys inoblidables

L'estretíssima vinculació de Roig i Llop amb Girona és present a la majoria dels seus llibres, i especialment a la primera secció de les memòries *Del meu viatge per la vida* (1975), titulada «Girona (1902-1916). Infantesa i adolescència»: «Jo sóc fidel als meus fonaments i em retrobo íntegre quan respiro els aires de la Girona dels meus anys d'or. Vull dir de quan no hi havia fites en els meus somnis d'infant i adolescent i duia tot el silenci de la Devesa i dels carrers i places antics dins el meu cor, com un invisible coixí on reposaven tots els meus delers, purs encara, perquè cap experiència no els havia contaminat.

«Això fa que Girona mai no sigui lluny de mi. És com les meves mans, com tot el que sóc jo mateix. Ni que me'n volgués despendre, no podria perquè sóc fet d'aquesta Girona meua» (p. 71).

Roig i Llop va arribar a Girona la primavera de 1902. Els seus pares es van traslladar de Barcelona a Girona per motius laborals. La seva mare, Antònia Llop i Tolosa, va ser professora en una escola del carrer del Nord i va destacar per introduir tècniques innovadores a l'ensenyament. Entre els alumnes hi va haver Lluís Pericot i Jaume Vicens Vives. El seu pare, Tomàs Roig i Estellés, va exercir de mestre a Sarrià de Ter. La família Roig vivia a la plaça de Sant Agustí. A les memòries l'escriptor descriu amb detall tots els indrets de la seva infantesa. La Devesa la veu «immensa i sonora com una simfonia de Beethoven» (p. 28), i no pot oblidar «la fressa eixordadora que feien els quatre rius, l'Onyar, el Güell, el Galligans i el Ter quan baixaven irritats, sobretot el darrer» (p. 35).

En aquest període conegué Prudenci Bertrana, que va ser el seu mes-

tre de dibuix, Jaume Ministral, Carles Rahola, Adolf Fargnoli i Joan Badia («venia de la Devesa amb el pas lent i l'aire trist, amb la seva joventut engrapada per una tuberculosi irremeiable», p. 47). Amb la distància dels anys reconeix l'impuls cultural que en aquell moment tenia la ciutat: «Girona s'havia situat a primera línia de les inquietuds culturals; s'hi havia publicat, o s'hi publicaven, diverses revistes d'innegable qualitat com *Lletres*, *Catalanitat*, *Ciudadania* i *La Revista de Girona*; periòdics com *El Autonomista*» (p. 39).

Roig i Llop va anar al col·legi de la Immaculada del carrer de Claveria. Els estius els passava a Lloret de Mar, Llafranc i Cadaqués («la més bella vila del món», p. 59), on jugava amb Dalí a fer castells de sorra i veia com Picasso es passejava.

Barcelona, ciutat despersonalitzada

Els pares de Tomàs Roig i Llop es van traslladar a Barcelona el 1916. El 1918 va publicar el seu primer article, titulat «La tornada del poble», a *Vida Nova* de Sant Celoni. És el començament d'una carrera literària que durà tota una vida, però que va ser especialment activa entre 1920 i 1939. Durant aquest període col·laborà a *L'Esquella de la Torratxa*, *La Publicitat*, *Art Novell*, *D'Ací d'Allà*, *La Veu de Catalunya*, *La Nostra Terra de Palma*, *El Matí* i a *La Revista* del seu amic Josep Maria López-Picó. Un cop acabats els estudis de dret a la Universitat de Barcelona, entrà de passant al bufet de Jaume Bofill i Mates (Guerau de Liost). El 1924 esdevingué funcionari a l'Ajuntament de Barcelona, i el 1932 entrà d'assessor jurídic a Ràdio Associació de Catalunya. De 1933 a 1934 va ser el director de *Catalunya Ràdio*, la revista de l'associació.

El seu primer llibre publicat és *Facècies* (1924), que va rebre algunes crítiques negatives pels personatges que inclou: maníacs, alcoholícs, captaires... Els temes dels contes estan molt influenciats per la novel·la rural modernista, i alguns crítics els van considerar massa violents. Pel tema i l'estil, a les seves primeres obres s'observa clarament que

Tomàs Roig i Llop (1903-1987).

els referents són Bertrana, Ruyra i especialment Víctor Català. La seva obra, però, va fer una evolució molt important a partir de l'any 1927, quan tingué una forta crisi religiosa a Núria i recuperà la fe. Com a conseqüència es penedí de les obres que havia publicat fins llavors, i ideològicament passà a situar-se en sectors catòlics conservadors. Això queda clar en el seu article «A l'entorn de la prosa catalana» (*La Paraula Cristiana*, número 108, 1933), aportació als debats de l'època sobre la prosa catalana, on afirma: «Només l'orientació resoltament cristiana pot donar la serenitat necessària, el sentit imprescindible d'autèntica humanitat, a les creacions literàries».

Durant els anys anteriors a la Guerra Civil va participar molt activament en la vida cultural de Barcelona, i va ser un habitual de tertúlies literàries com la de l'Ateneu Barcelonès, on va coincidir amb Carme Monturiol, «magnífica traductora de l'anglès al català i autora de novel·les i d'obres de teatre, força afortunades; la incorregiblement esverada i esveradora, pel seu temperament combatiu, Llucieta Canyà» (volum II, p. 257).

La segona part de les seves memòries *Del meu viatge per la vida*, publicades el 1979, arriba fins a la Guerra. Tot i que aporten dades molt interessants sobre la vida cultural de Barcelona, són més una crònica d'esdeveniments polítics i culturals que no pas un relat personal, com si en el pas de Girona a Barcelona hagués abandonat la subjectivitat. El primer volum és descriptiu i molt personal, mentre que en el segon els escassos passatges descriptius corresponen sempre a estades a Girona. Barcelona és vista a través dels esdeveniments històrics i no de les vivències íntimes, i de fet alguns capítols contenen una informació personal mínima. S'hi descriuen les penyes, la política, la música i la premsa, i hi surten personatges com Pompeu Fabra, Josep Maria de Sagarra, Eugeni Xammar, Nicolau d'Oliver i els seus amics Octavi Saltor i Manuel de Montoliu.

Les conseqüències de la guerra:

L'exili lingüístic i la represa

«Enero crudo, nacido rojo para morir en albura de rotunda Victoria católica y española. La furia marxista me arrancó del hogar, con el huracán desgaja, básicamente, la rama del árbol.» (*Estampas de muerte y resurrección*, 1943, p. 13)

Durant la primera postguerra, Tomàs Roig i Llop va canviar momentàniament de llengua. Aquest és un dels aspectes més desconeguts de la seva trajectòria, perquè el mateix escriptor va procurar, anys després, d'esborrar-ne les traces. Els llibres que publicà als anys 60 i 70 incloïen sempre una llista amb totes les seves publicacions, però no hi constaven mai els seus llibres en castellà. Els

motius del canvi lingüístic són tràgics. A pesar d'haver estat president de la Joventut Nacionalista d'Acció Catalana, Roig i Llop va estar a punt de ser assassinat a Santa Maria del Collell, on va coincidir amb l'escriptor falangista Rafael Sánchez Mazas.

Roig i Llop ofereix una visió dura i tènica d'aquest episodi de la Guerra Civil que s'ha fet cèlebre gràcies a la novel·la *Soldados de Salamina* de Xavier Cercas. Al Collell presencià com eren afusellats amics i coneguts, i recorda que «L'escriptor Sánchez Mazas hi hauria deixat la pell si no hagués estat per l'amorosa lleialtat dels companys del seu grup, com en Serraclara i d'altres, que el carretejaven a les espatlles, ara l'un ara l'altre» (volum II, p. 343). El seu pas per Girona camí del santuari el descriu així: «La ciudad de piedra y musgo nos recibió aterrada de frío, como nosotros. Parecía más cargada de niebla que antaño, cuando yo la recorría con mi inocencia arrebolada en las mejillas y las piernecitas de liebre agilísima. Y aún parecía, ahora, más silenciosa, con la gran cruz de plata de sus ríos helados y las cuencas de los grandes campanarios sin sus pupilas de bronce. La niebla buscaba su cobijo a lo largo de los ríos, en la inmensa arboleda, en el jeroglífico de los tejados, matizando todas las siluetas con encajes de fantástico dibujo» (p. 25).

A les memòries explica com va quedar atrapat, a conseqüència de la guerra: «d'una banda, l'esforç de voler ésser el que havia estat i, de l'altra, la pressió que sentia gairebé físicament davant l'espectacle de l'esfondrament que a mi em semblava, llavors, total i sense esperança per la nostra terra» (volum II, p. 350). El seu segon i últim llibre en castellà és *Dos mil cantores de Clavé* (1953), reportatge d'una estada dels cors Clavé a Madrid. En una enquesta a *Serra d'Or* sobre els escriptors i la guerra, va afirmar: «La Guerra Civil ha influït en mal en limitar-me en la meua condició d'escriptor: sense aquesta circumstància jo segurament hauria pogut produir més obres i de més relleu». (3)

A pesar que en un principi el desenllaç de la guerra el va desanimar profundament, ben aviat va començar una intensa activitat destinada a fer renéixer la cultura catalana. Als anys 40 començà a fer conferències, primer en castellà i més endavant en català. El 1941 donà la primera al Círculo Católico de Gracia, titulada «En el oasis de los buenos libros». Durant la postguerra Roig i Llop va ser un personatge habitual de la vida cultural catalana, i feu de jurat o de conferenciant en moltes vetllades literàries. Va esdevenir membre d'entitats com l'Ateneo Barcelonés, Omnium Cultural, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana o l'Orfeó de Sans, i esdevingué membre fundador d'organitzacions com Laudate o l'Esbart Verdaguer, per donar uns quants exemples. Roig i Llop va estar especialment vinculat al món del teatre, i fou un dels promotors de la Companyia Titular Catalana que el 1954 va representar *La ferida lluminosa* de Josep Maria de Sagarra. També va ser fundador i president de l'entitat Foment de l'Espectacle Selecte i Teatre Associació (FESTA, 1948), on portà a terme una tasca molt important de suport al teatre amateur en català. El 1962 es representà a l'Orfeó de Sans la seva versió de *La setena paraula* d'Herald van Leyden. També va col·laborar en les primeres publicacions de postguerra en català, com *Germinabit*, *Criterion*, *Tele-Estel* i *Tele-eXprés*.

Roig i Llop, al centre, amb un grup d'amics.

En l'àmbit laboral Roig i Llop gaudí d'una molt bona reputació com a pèrit cal·lígraf, i donà diverses conferències sobre la seva especialitat a Barcelona, Mallorca i Girona, on el 1961 parlà sobre «El món de les firmes falses i dels anònims». Com a advocat també defensà diversos presos polítics. A final dels anys 60 prengué part en dues iniciatives molt importants per a la seva ciutat d'adopció. D'una banda, va assessorar la creació dels premis Bertrana, que considerava que havien de ser un esdeveniment molt popular. De l'altra, el setembre de 1968 publicà un article a *Presència* sobre Carles Rahola que rebé diverses adhesions i que suposà l'inici del reconeixement públic de l'historiador.

L'obra literària

Facècies (1924), el seu primer llibre, aplega cinc contes sobre personatges que va conèixer en zones rurals i a Lloret de Mar. Al pròleg Carles Rahola en destaca la «cultura literària, sensibilitat aguda, humanisme i sentit de les coses tràgiques» (p. 9).

Un bon exemple de la seva obra primerenca, molt influenciada per la novel·la rural, és el conte *En Paulí Boig*, situat a les Guillerries, on el personatge

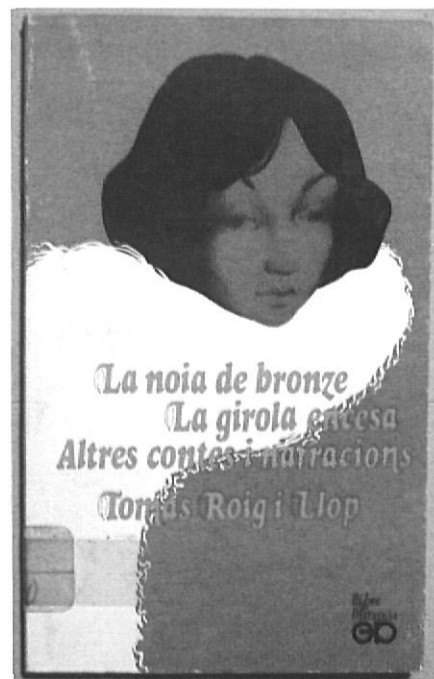

s'arruïna, la família l'abandona i acaba vivint com un captaire. *El botxí* (1925) està inspirat per uns fets que va viure l'autor de molt jove a Tortellà, quan el fill dels masovers va intentar cremar el mas on residia.

Més endavant publicà *La noia de bronze* (1927), novel·la curta sobre la caiguda moral d'una noia de poble que va tenir molt èxit i que va ser inclosa en el llibre *Què cal llegir?* de Carles Soldevila (1928). A *Marta, la fatídica* (1932) l'autor es va inspirar en els paisatges de Lloret de Mar i Santa Cristina. El 1934 publicà als Quaderns Literaris la novel·la curta *Lena i el seu destí*, que de fet és *La noia de bronze* amb una segona part afegida que adapta la narració a les noves preocupacions religioses de l'autor. A la primera part Lena es deixa seduir per un marquès i ha de marxar a Barcelona. A la segona, la noia és abandonada pel marquès i es veu forçada a tornar al poble, on tothom la rebutja. El final recorda molt al de *La papallona* de Narcís Oller o fins i tot al de *La punyalada* de Marian Vayreda, perquè Lena també acaba redimint les seves faltes abraçant la fe cristiana just abans de morir. Com en l'obra de Ruyra o Víctor Català, l'ambient rural és violent i hostil a la protagonista. La ciutat, però, encara resulta pitjor, i tot es resol amb un gir cap a la fe que és present a tota l'obra posterior.

La majoria dels seus contes són curts i temàticament simples, sense protagonistes ben definits. Generalment estan bastits sobre una anècdota que es revela al final. Molts tracten temes sobrenaturals, i encara que progressivament anà abandonat els temes més rurals, el camp sempre hi és molt present. El crític Rafael Tasis el va comparar a Víctor Català pel seu «mateix sentit tràgic de la vida», i li retreu certa banalitat en els temes i un excés de lirisme.(4)

El 1933 publicà l'obra que el va fer més conegut: *Siluetes epigramàtiques*. Són descripcions imaginatives i molt breus de personatges de la cultura catalana que van acompanyades d'una caricatura de Salvador Mestre. Són epigrames suaus que no tenen el sarcasme habitual del gènere. La

seva conferència sobre la Biblioteca Catalana d'Autors Independents (dins *L'obra de la B.C.A.I.*, 1934) permet conèixer la seva ideologia amb relació a Catalunya i la cultura catalana: «La paraula –la llengua– ha estat, i és, la nostra dignitat. [...] Desenganyeu-vos, per a Catalunya, cultura vol dir consciència política activa» (p. 15).

El 1935 publicà als Quaderns Literaris l'antologia *El paradís perdut*, i el mateix any guanyà el premi Empordà Rosselló amb *Ronda d'històries*, que ja no presenta la brutalitat de les primeres obres i conté temes més urbans. *Pels camins de llum* (1938) va inaugurar una nova manera d'escriure, molt lírica, poc narrativa i de forta inspiració religiosa. Conté petits poemes en prosa i l'obra de teatre d'un acte *El goig de viure*.

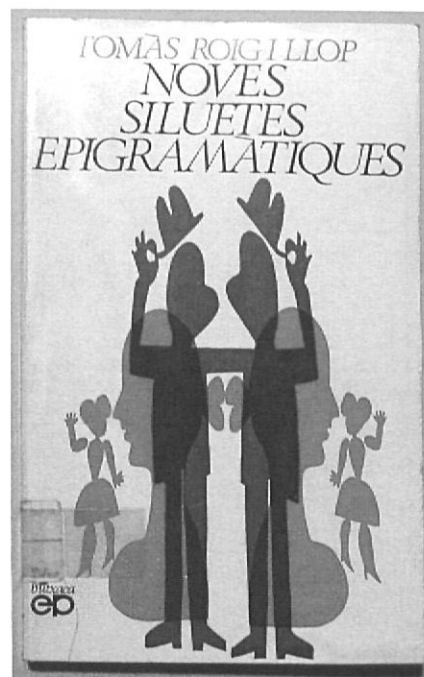
Després de la guerra va publicar *Ventall de contes* amb un any d'edició fals (1939) per evitar la censura. *Ombres i clarors* (Airecel, 1946) i *Petits poemes de la llar* (Obradors Altés, 1947) contenen proses líriques molt breus sobre temes familiars i religiosos. El 1949 sortí l'antologia *A mig camí* (Obradors Altés), que inclou un pròleg de Manuel Montoliu en què el crític reflexiona sobre els aspectes

cristians de l'obra. El 1951 va escriure un ballet sobre el *Tarlà* de Girona amb música de Lluís Moreno i Pallí que s'estrenà el mateix any al Teatre Municipal i al Palau de la Música. *Camins de Roma, camins d'eterna llum* (1952), premi Joaquim Ruyra, és un reportatge poètic ple d'exaltació religiosa sobre un viatge a Roma per veure el papa. El mateix any publicà el segon volum de les *Siluetes epigramàtiques*. *Records d'un pelegrí de la verge* (1954) està format per breus cròniques de visites a diverses verges, com la de Santa Maria del Collell de Besalú o la del Santuari de nostra Senyora dels Àngels.

A final dels anys 50 comença una etapa més variada de la seva obra que inclou biografies, llibres de contes, llibres de memòries i reculls d'epigrames. *Girona, arca de somnis* (1956) està format per breus proses poètiques que evocuen la infantesa de l'escriptor: la Rambla, la processó, la vigília de reis, ballades de sardanes a la plaça de Sant Agustí... En aquest període escriví les biografies *Folch i Torres* (1953) i *Prudenci Bertrana* (1950), que va guanyar el premi Càmera Oficial de Comerç e Indústria dels Jocs Florals de 1957 de Girona. Els contes recollits a *La represàlia* (1968) tracten temes més contemporanis, com el turisme. Aquest llibre conté una llarga secció anomenada «Enyorament de Girona». El 1971 es publicaren les *Noves siluetes epigramàtiques*, i el 1974 sortí el recull de contes *La giròla encesa*, premi Jocs Florals de Guadalajara (Mèxic). Les seves últimes obres van ser els dos volums de *Del meu viatge per la vida* (1975 i 1978), que l'any 1969 van guanyar el premi Abat Escarré de Mèxic i que van obtenir un bon ressò. Segons Albert Manent, «Tomàs Roig i Llop ha fet les memòries d'un novel·lista amb *Del meu viatge per la vida*. Per això els personatges, grans figures o obscurs amics redactors de diari, hi assoleixen corporeïtat, perfil i caràcter». (5)

Tomàs Roig i Llop va morir l'any 1987, quan enllestia el tercer volum de les seves memòries. Ja feia uns anys que havia quedat cec, i el 1988 l'organització ONCE li va dedicar un premi literari. El mateix any de la seva mort l'Ajunta-

ment de Girona li va dedicar un carrer i se li van retre homentatges al Club d'Amics de la UNESCO i a la Casa de Cultura de Girona. Aquests actes van ser un merescut reconeixement a un escriptor al qual les circumstàncies polítiques i socials van forçar a canviar el sentit de la seva obra. La força amb què Roig i Llop va entrar al panorama literari dels anys 20 i 30 es va haver d'apaivagar durant la postguerra per deixar pas a l'activisme cultural, en aquells moments tant o més necessari que l'activitat literària.

Jordi Comellà Detrell,
Universitat de Lancaster

Notes

- (1) Mercè RODOREDÀ, «Una estona, i més, parlant amb Tomàs Roig i Llop», dins *Entrevistes de Mercè Rodoreda a Clarisme (1933-1934)*, a cura de Teresa Muñoz Lloret, *Llengua & Literatura*, 5 (1992-1993), p. 530 [publicat originàriament a *Clarisme*, (6-1-1934)].
- (2) Camil GEIS, «Tomàs Roig i Llop (barceloní de Girona)», a *Revista de Girona*, 96 (1981), p. 225.
- (3) Diversos autors, «La cicatriu de la guerra», *Serra d'Or*, 319 (abril 1986), p. 40.
- (4) Rafel TÀSIS, *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*. Barcelona: La Revista, 1935, p. 77.
- (5) Albert MANENT, «Deu llibres de memòries», *Serra d'Or*, 121 (maig 1977), p. 35-37.

